

ПОНЯТИЕ ЗА СОЦИАЛНА КРИЗА

Антоанета Христова*

Статията представя изследване на субективното съдържание на понятието „социална криза“. В основата стои психолингвистичният подход на Лакоф за изучаването на понятията и тяхната структура. Проведен е контент-анализ на генерирани свободни асоциации на словосъчетанията „социална криза“ и „обществени проблеми“. Резултатите показват субективното семантично припокриване на двете понятия и дават възможност за използването им в изследвания предвид възможността за тяхното операционализиране.

В началото на май, 2009 г., Жан-Клод Юнкер — председател на Еврогрупата, в която членуват финансовите министри на страните от еврозоната и министър-председател на Люксембург, прогнозира „социалната криза“ в Европа заради очакваната висока безработица. „Ние отиваме към социална криза, тъй като тази и следващата година ще има криза на заетостта“ в Европа, казва той на пресконференция в Брюксел.

Извън честата употреба на понятието „социална криза“ от експерти и политици, гражданите като че ли ясно разбират съдържанието му и го използват без колебание за неговия смисъл. Учените в обществените науки обаче се притесняват от неговото прилагане, предвид отсъствието на точна дефиниция и научни изследвания, които ясно да отграничат съдържанието на понятието и неговите компоненти.

Най-общо в обществен контекст *криза* означава нестабилно и опасно положение, свързано с икономически, политически или военни проблеми. „Някои процеси, свързани с кризисни състояния, са

* Ст.н.с. д-р Антоанета Христова — Институт по психология при Българската академия на науките.
Адрес за контакти: tony@tir.ttm.bg

безработицата, беднотията и застрашената околна среда.“ (Уикипедия)

Изчистването на лаическото и експертно говорене за социална криза преминава естествено през неговото изучаване в ежедневно съзнание. В тази връзка когнитивните методи могат да бъдат приложени за очертаване на понятийната когнитивна структура на словосъчетанието.

Когнитивната психология и психолингвистиката предлагат широка гама от изследователски методи, които осигуряват достъп до дълбинните понятийни структури и разкриват както съдържанието, така и вътрешната организация на когнициите. Съществено преимущество е, че те не ограничават или насочват респондентите в техните отговори.

Основен проблем в когнитивната наука е изучаването на „общия смисъл“. Общият смисъл има концептуална структура, която обикновено е несъзнавана. Това понятие е дълбоко и комплексно, особено в сферите на морала и политиката. Един от фундаменталните резултати в когнитивната наука, който произлиза от изучаването на разсъждения на основата на общите схващания, т.е. общия смисъл, е, че повечето от нашето мислене е несъзнателно, но не във Фройдовия контекст, а несъзнавано като недостатъчна осъзнатост на изказаното. Още по-малко е осъзнаването на основните компоненти на мисленето — понятията. В този смисъл изследване на съдържанието на общия смисъл, който се влага в словосъчетанието „социална криза“ е задача, чието решение дава отговор на част от притесненията на анализаторите.

Основните понятия се състоят от различни категории според Лакоф (Lakoff, 2002). Радиалните категории са най-общите от концептуалните категории. Те са характеризирани от вариации в централния модел. „Социалната криза“ като понятие не прави изключение в това отношение.

Централните членове на радиалните категории са подтипове на т.нар. „прототипове“. Прототипът е елемент от категорията. Той представлява когнитивен конструкт, който се използва за представяне на някакъв вид разсъждение, т.е. той не е обективна характеристика на света (Lakoff, 2002, 9 стр.).

Един от вариантите за определяне съдържанието на основната категория е генерирането на свободни асоциации. То позволява очертаването на набор от понятия, свързани със стимула, които формират семантично поле, т.е. за да може да се очертае семантиката на понятието „социална криза“, се прилагат отговори на отворени въпроси. В настоящото проучване се прилага контент-анализ на отворени въпроси, които са обработени от двама експерти с висок процент на консенсус в процеса на кодиране.

В изследването са включени 68 студенти, които попълват анкетна карта, с включени два отворени въпроса със следното съдържание:

„Напишете три неща, за които се сещате, когато чуете понятието „социална криза“!“